

Kabdebó Tamás

Mikszáth estéje

(hangjáték)

A hangjáték 1910 május végének egyik napján játszódik, kevéssel Mikszáth Kálmán május 28-diki halála előtt.

Szereplők: MIKSZÁTH Kálmán
 ILONA (Mikszáthné, Mauks Ilona)
 BERCI (Mikszáth Albert, az író fia)
 GYULA (Krúdy Gyula)
 HANG (bár különböző regényhősöké, a hang mindig ugyanaz)

Zene: Hegedűszó a *Veres már a határ* c. népdal dallamával. A hangjáték ezzel a muzsikával kezdődik, mely egy perc után elhalkul, de újból és újból megszólal a hangjáték természetes szüneteiben/váltásaiban, a rendező utasítása szerint, majd a hegedűszó záró akkordjaival fejeződik be a hangjáték.

ILONA Kálmán, tudja, mi lesz vacsorára?
 MIKSZÁTH Mondjad, kedvesem!

ILONA A kedvenc étele: karmonádli sztrapacskával.

MIKSZÁTH Talán estére megéhezem. Most még semmi étvágyam nincsen.

ILONA Igyék ebből a keserűvízből! (Az üvegből a pohárba önt belőle)

MIKSZÁTH (szürcsölve iszik, majd köhög) Ilonám, milyen csinos vagy máma. Na persze mindig csinos vagy, de ma délután különösen az. Brokátselyem ruha, bársonymellény vitézkötéses gombokkal, csipkegallér. Szattyáncipő. Mit ünnepelünk ma, hiszen a jubileum már elment?

ILONA Erről még nem szóltam magának. Ma délelőtt behívott a Parlamentbe Khuen Hédervári Károly miniszterelnök, és átadott egy levelet, magának címezve, hogy én kézbesítsem. Itt van, felolvassam?

MIKSZÁTH Hogyne. Olvasd, kedvesem.

ILONA (felbontja a levelet és olvassa) Tisztelt Mikszáth Kálmán barátom! Képviselőtársaim és jómagam nevében írok. Kívánunk neked mihamarabbi teljes felépülést, melyet feleséged, Ilona asszony gondos ápolása az Isten segítségével beteljesít. Képviselőtársaim és a magam nevében köszöntlek, igaz barátsággal, Khuen Hédervári Károly, miniszterelnök.

MIKSZÁTH Kár, hogy ezt a levelet nem a dodonai jós írta. Ilonám... hozzad... (köhög, majd folytatja) hozz, drágám, egy plédet a lábamra. Fázom.

ILONA Tüstént, Kálmán. Fázik? Becsukjam az ablakot? Igen, lassan esteledik, hűvösre fordul a májusi alkonyat.

MIKSZÁTH Csukjad be, drágám. (Hallatszik az ablaknyikorgás) Habár ezzel kizárjuk az alkonyi napsugarakat. Látod, halódik kint a nap, mint idebent én magam. Aztán a sötétség lenyomja a láthatár alá a nap vörös korongját, mint engem a kaszás.

ILONA Ne mondjon ilyeneket, édes uram. Ha van leépülés, akkor fölépülés is van.

MIKSZÁTH Hát mit mondjak, mikor a becsukott ablak mögött is reszketek. (Ismét köhint egyet) Vörös az ég alja... szélvihar lesz holnap... azok a vén romok mind-mind leomolnak.

ILONA Tudja mit, kedvesem, főzök magának egy forró teát. Kínai legyen az vagy indiai?

(Kopognak)

MIKSZÁTH Ki vagy?

BERCI Én vagyok, édesapám, a Berci.

MIKSZÁTH No, bújj be, fiam. (Ajtócsikordulás, -csukódás)

BERCI Hadd csókoljam meg a kezét, édesapám.

(Ilona hozza a teát, csörög a porcelánokkal.)

ILONA Isten hozott, Bercikém.

BERCI Hadd csókoljam meg a maga kezét is, édesanyám.

ILONA Jól van, de engeddd meg, hogy elébb letegyem a teásholmit. Te is kérsz egy csészével?

BERCI Igen, kérek szépen. Megkérdezhetném, milyen tea ez?

ILONA Kínai tea, a Meinlnél vettem Bécsben.

MIKSZÁTH Tényleg. Én is emlékszem rá. Aznap vásároltad a Ringen, amikor az az amerikai úriember, bizonyos Teodor Rooseveltt fölkeresett. Az elnök.

ILONA És emlékszel-e, mit mondott? Hogy te érdemelnéd a Nobel-díjat, ha másért nem, hát a *Szent Péter esernyőjéért*.

BERCI Aproposó. Jómagam tulajdonképpen azért jöttem, hogy ezt az említett könyvet kölcsönvegyem maguktól, amellet, hogy megtudakoljam, hogy szolgál anyám, apám egészsége.

ILONA Az enyém, hál' istennek, jól. Egyébiránt nem tudnám ápolni beteg apádat.

MIKSZÁTH Mert tudod, fiam, én már költözőben vagyok, mint ősszel a golyák.

BERCI Értem a szavát, apám. De mit mond az orvos? Az is ilyen pesszimista?

MIKSZÁTH A doktor azt mondja, hogy kétesélyes vagyok. Vagy elsietek, mint a vicinális,

eme árnyékvilágból, vagy eldöcögök, mint a szekér. De hát miért kell neked a könyv, és mi az a táska a hónod alatt?

BERCI Írói találkozó lesz Pakson, a halászcserdjében. Tízen készülünk oda, fiatalok, mint ahogy a *Tízek Társasága* összesereglett egykoron a Pilvaxban. Célunk behabzsolni egy jó paksi halászlevet, aztán ejtőzni, majd ki-ki fölolvasson egy-egy novellát, cikket vagy verset. Én most azt kérdezném édesapámtól, hogy alkalmas-e erre a *Szent Péter esernyője*?

MIKSZÁTH Hű, a nemjóját, most megfogtál. Mert egyrésztől igen alkalmas, hiszen beteljesült boldogsággal zárul, másrészt viszont felolvasásra igen hosszú. Miért nem a saját novelláid egyikét olvasod föl?

BERCI Mert én az írás mesterségében meg sem közelítem önt, apám. Messze esett az alma a fájától. Tehát szeretném kölcsönkérni a *Szent Péter esernyője* kötetet. Egyfelől azért, mert nálam is lesz esernyő, tehát védve lesz a könyv is, másfelől azért, mert ez a kedvenc olvasmányom.

ILONA (zörög a könyvekkel, majd átadja fiának a kért kötetet) Tessék, Bercikém. Vigyázz rá, nehogy borfoltos legyen ez a szép kiadás. Ebből olvastam föl neked a történetet esténként, a kiságyad mellett.

BERCI És ha egyszer lesz gyerekem, én is ebből a könyvből olvasok föl majd neki, mert sugárzik belőle a derű, a boldogság.

ILONA Mit mondott az az amerikai elnök a boldogságról? Tudom... *happy ending*, azt mondta, angolul mondta.

MIKSZÁTH Én meg azt, hogy a boldogság kismadár, melyre les a macska.

BERCI És a Nobel-díjról mit mondott Rooseveltt?

ILONA Azt, hogy a díjakhoz összeköttetés is kell, bár ő nem ismer más olyan író, aki azt jobban megérdemelné, mint Kálmán Mikszáth.

MIKSZÁTH Érdemli - nem érdemli... Hát ki az, aki a világ valamennyi regényét egyvégtében elolvasná? És ha igen, a díjat akkor is annak adnák, akinek a nemzeti dicsőségén túl legjobb nemzetközi kapcsolatai vannak. No de hát vissza az *esernyőhöz*. Alkalmas, fiam, alkalmas. Így járjal el: olvasd föl az első oldalt, aztán összegezd a mesét, és fejezd be az utolsó oldal felolvasásával.

BERCI Gyakorlásképpen megpróbálom az összegezést most, aztán javítson ki édesapám, ahol tévednék.

MIKSZÁTH Rajta, fiam.

BERCI Az árva kétesztendő kislány, Bélyi Veronka bátyjához, egy paphoz kerül, és hatalmas záportól a templom előtt egy esernyő védi. Az ernyőt égi ajándéknak vélik – a valóságban értékpapírok rejlenek nyelében. Az eredeti tulajdonos Wibra Gyuri apja volt. Wibrának megtetszik Veronka, és megkéri a lány kezét, de főleg azért, hogy az ernyőt is megszerezze. Veronka elretten a férfi szándékától, ám az akkor is a kezét kéri, miután

kiderül, hogy az ernyő eredeti nyele elveszett. Mivelhogy szereti. És a lány őt. Igent mond, egymáséi lesznek.

MIKSZÁTH (ismét elkapja a köhögés) Jól van... édes fiam. Mulassatok jól Pakson. Ha alkalmad lesz rá, hozhatsz nekünk a legjobb borból egy butéliával.

BERCI Isten velük, édes szüleim. (Nyitja az ajtót és a befelé igyekvő Krúdy Gyulába ütközik)

GYULA Van szerencsém, Mikszáth Albert úr. Már elmenőben?

BERCI Üdvözlöm, Krúdy úr. Igen, távozóban vagyok. Vigyázzon! Hajtsa le a fejét, mert beveri a szemöldökfába.

GYULA (Botjának kosfejével megkocogtatja az ajtófélfát) Kezét csókolom, Ilona asszony. (kezet csókol) Tiszteletem, Kálmán bátyám.

MIKSZÁTH Gyula öcsém! Mi szél hozott ide, öcsémuram? Habár akármilyen szellő, kellemesen fújt az. Hogy is mondta Arany János: „Honnan kicsi szellő, ég vándora jöttél?” Kint csakugyan meglendült a levegő.

GYULA Én a kaszinóból jövök, ahol kártyán elvesztettem néhány garast. Illetve, mikor elvesztettem az utolsó garasom is, együttőben írtam egy beszélyt, *Rákóczi Ferencről*. Többek között ezt szeretném megmutatni, ön által véleményeztetni.

MIKSZÁTH Add oda Ilona asszonynak, ő a memóriám; reggel, amikor frissebb vagyok, emlékezni fog, hogy átadja, hogy megbíráljam. Annyit azonban előre elmondhatok, hogy te kevesebb cselekményt és több jelzőt használasz írásaidban, mint azt az egyensúly megkívánja.

GYULA Az írásomnál fontosabb az exkuzációm. Gyomorpanasszal gyengélkedtem, mikor Kálmán bátyám negyvenéves írói jubileumát tartották. A mulasztást ezzel a kis szerkentyűvel pótolnám (koppint egyet az asztalon) (Ilonához) Nemzetes asszonyom, átvenné ezt a füzetet és ezt a koppantót?

MIKSZÁTH Gyomorpanaszod volt? Becsiccsenthettél, nemeskovácsi Krúdy Gyula úr.

ILONA Köszönjük, Gyula ezt a koppantót. De tudnia kell, hogy immáron mi is villamossággal világítunk. Nézze csak feje fölött azt a villanyos körtét. Hiszen majdnem leveri a fejével. Maga olyan magasra nőtt.

MIKSZÁTH A Nyírségben sokat esik az eső. Ami pedig a koppantót illeti, az mégiscsak jól jön, mert a kamrában sincs villany, a fészerben sincs. Arról nem beszélve, hogy az én mechanikai tudásom éppen a koppantó használatáig terjed.

GYULA Úgy hírlík, bátyám, hogy a jubileumodra különösen földicsérték a Krúdy Kálmánról írt történetfüzérédet, melynek megírásáért igencsak hálás vagyok. Egy gazembernek mondott nagybátyám becsületét állítottad helyre.

MIKSZÁTH Mármint a betyárbeccületét. Ne kövesd őt, uramöcsém, bármilyen vonzó is minden csínytevés. Végül is Krúdy Kálmán zsandárok méltó áldozata lett, sokadikra, mivel elébb gyakorta átverte őket.

GYULA Ámbár másutt – gondolom, ha a történet vagy a legenda nem a halál felé hajlik – *te bátyám is kegyelmet gyakorolsz*. Gondolok itt Veres Istvánra, a kincsek bonyodalmában vérpadra került egykori koldusdiákra, aki úgy menekült meg a hóhér kötelétől, hogy a legendabeli Rákóczi Ferenc kegyelmét elnyerte.

MIKSZÁTH És hatott-e az én Rákóczim a tiédre, öcsém?

GYULA Engedelmet kérek: Minden bizonnyal. De gondolok még a *Beszélő köntös* hősnőjére, a világszép cigánylányra, Cinnára, akit szerelme, Lestyák Mihály kecskeméti főbíró ítél halálra, majd ugyanő a bitófa alól szökteti meg a lányt egy lovascsapat élén.

HANG „A szenátorok is szétfutottak. A hóhér elejté pallosát és ő is futott. Egy szempillantás műve volt, az egyik sisakos vitéz felvágatott a vérpadra, s könnyedén mint a pelyhet, nyergébe emelte a remegő Cinnát. Senkisémet állta útját, senkisémet kérdezte tőle, mit akar? Ő se kérdezte senkitől: szabad-e? A kis csapat úgy, amint jött, ismét elvágatott egy mellékutcán.”

GYULA Kegyelem, vagy fővétel, az tiszta dolog: fehér vagy fekete. De urambátyám te olyan dologra is képes vagy, hogy két elbeszélést írj, mely ugyanaz négyszáz év távlatában.

MIKSZÁTH A *Galamb a kalitkában* kettős történetére gondolsz, ugye?

GYULA Egy Buttler nevű gróft megmentettél a kényszerházasság rabigájától azzal, hogy meghal és eltemették, jóllehet életben marad, és mátkájával külföldön tölti boldog napjait. Hát melyik változat fedi az igazságot?

[Kint szélvihar támad, a süvítő szél bevágja a rosszul becsukott ablakot,

Mikszáth könyveinek tornya összedől]

MIKSZÁTH Hallod, öcsém, a szélvésszel Buttler János gróf jelentkezik Ung vármegyéből. Lásd a perirat aktái összerogytak.

HANG Engem egy paptól megejtett grófkisasszonyhoz, Dóry Máriaéhoz kényszerített annak úrapja. Meg kellett hálnom ahhoz, a világ számára, hogy a kényszerű házasság terhét levethessem, és élnem kellett, szerelmemmel, Piroskával, azért, hogy a szívem választása teljesüljön, és az erkölcsi igazság beteljesedjék.

GYULA Hallhattuk, hogy a regényhős döntött saját sorsa felett. Miért nem tetted ezt meg a szerző?

MIKSZÁTH Regényemnek kettős a vége, olyan, mint a fecskefarok. Írás közben motozott bennem az itáliai páros, Rómeó és Júlia esete. Az én Rómeóm, János gróf, tetteti a halált, és Júliája a regény szövegén túl élve egyesül vele. De akinek ez a *happy ending* nem felel meg, nyitassa föl a koporsót.

HANG Nincs szükség rá. Boldogan éltünk, míg meg nem haltunk Angliában, ahonnan a Buttlerék származnak. Őseim, állítólag, a király pohárnokai voltak – innen a Buttler név.

GYULA Van azonban más rejtélyes írásod is, Kálmán bátyám. Vegyük mindjárt a Gál Magdi esetét. Korsója tört a szürkületben. Haza nem mert menni. De ott volt figyelő

közelen szerelme, Sós Gyuri. Együtt tűntek-e el a ködben?

MIKSZÁTH Azt sugallom.

GYULA Sugallod, de nem mondod ki, miért nem?

MIKSZÁTH Hadd gondolkodjék az olvasó.

GYULA Na és az *Aranykisasszony* Krisztinájának mi a sorsa, miután azt írja kedvesének: „Kedves Miklós! Még mindig várom. Atyám hajthatatlan, de a dolgon mégiscsak segítettem valamit. Azóta, amint ön elment, csak annyit eszem, hogy éhen ne haljak.”

MIKSZÁTH A mondás azt tartja: *várt leány várat nyer*. Ám én ennek az ellenkezőjét írtam meg, költői túlzással.

GYULA Megkérdezhetném, melyik magyar költő hatott reád leginkább?

MIKSZÁTH Sapryste. Kölcsey Ferenc. És tőle a Vanitatum vanitas. (Mikszáth szavalja)

„A virtus nagy tűneményi
Gőz, mit hagymáz lehele;
A kebel lángéreményi
Vértolulás kínjele;
A vég, melyet Sokrat ére,
Catonak kihulló vére,
S Zrínyi Miklós szent pora
Egy bohóság láncsora.”

GYULA Kezdem érteni legalábbis az inspirációt. Legfantasztikusabb írásod, az *Új Zrínyiasz* ide köszön vissza. Ugye? Egyetlen koszorút fonsz gúnyból és hősiességből.

HANG Gróf Zrínyi Miklós vagyok, a várvédő, tisztelt deák uraim. A török elleni szigetvári kirohanásunk után elhantoltak, de századok múltán föltámadtam, hogy megmérkőzzem a mai gazemberekkel.

MIKSZÁTH Gróf úr! Megtisztel bennünket, de a vitézség már kihalt korunkból. Kérem vívja meg utolsó csatáját, és lelke aztán az örökkévalóság égi rónáit, hírneve a hazai föld talmi mezeit járja. (Ilonához) Kincsem, feleségem! Vedd ki a regényt a Bábel-toronyból, és olvasd föl kérék a végét.

ILONA (olvas) „Valami suhogás támadt a levegőben. Talán a villámló kardoké. Hátha tán szelídebb? Hófehér égi szárnyaké. Az „angyal légióé”, melyet a másik Zrínyi Miklós, a költő álmódott oda az öreg Zrínyiaszban, világhírű őse utolsó lélegzetvételéhez:

Gábrriel bán lelkét két tized magával

Földrül fölemelé gyönyörű szárnyával...”

GYULA Urambátyám, engedtessek meg nekem egy személyes kérdés: igaz-e, hogy kegyelmed, a múlt nagy, olykor rejtélyes krónikása az alsóház karzatán egyszer összerúgta a port Jókai Mórral, az írófejedelemmel?

MIKSZÁTH Rágalom, fiam, vagy olcsó mendemonda, amit az újságírók koholtak

uborkaszezonban, mikor nem volt egyéb témájuk. Tudomásom szerint a nagy mesemondó senkivel soha nem veszekedett, velem aztán éppen hogy nem, ki őt szellemi apámként tisztetem. Előszót is írt könyveimhez. Én úgy képzelem, ha én tudok valamit ebből az írói mesterségből, akkor azt summa summárum Jókai Mórtól tanultam, az ő műveire figyeltem, az ő sorsából okultam. Persze, ő jobb ember volt, hiányzott belőle az epe. Igaz egyszer, egyetlen egyszer, megorrolt egy emberre: ez Petőfi Sándor volt, aki tűzzel-vassal harcolt Jókainak Laborfalvy Rózával való házassága ellen. Voltaképpen hiába. Mert Jókai bár galamblelkű férfi volt, aki mindenkit szeretett és akit mindenki szeretett, elhatározásaiban mégis hajthatatlannak bizonyult. Megnősült. Sapriste, Gyula öcsém, kövess el hibákat és légy makacs, mivel csak a saját hibáiból tanul az ember. Ha nem hibázna, nem tanulna. Ökör maradna.

GYULA Tudod-é, hogy neveznek téged maguk között a fiatalok?

MIKSZÁTH Hallottam. Vén gazembernek. De ez nem elítélés, hanem kedveskedés. Borly, a *Vén gazember* című kisregényem hőse csak látszólag volt csirkefogó, csapodár grófi gazdái pénzét elrejtette, és a grófi ivadékoknak hagyta örökül, az ékszerekkel együtt.

GYULA Kálmán bátyám, nemzetes uram. Vajh elkövettél-e tisztos életed alatt olyasvalamit, amit erősen megbántál?

MIKSZÁTH (Megköszörüli a torkát, köhécsel) Hát igen. Sok évig hallgattam jogot, és még többet gyakoroltam azt, jurátusként kezdve, képviselőként beérve, de nem volt időm és hajlandóságom ahhoz, hogy levizsgázzam. Így aztán nem lehettem bíró. Ezt fájjalom.

GYULA Jóllehet bíraltad eleget a társadalmat, a dölyfös urakat, a pöffeszkedő papokat, a lepcsés asszonyokat, a szoknyahősöket, az ügyet elárulókat, a kétszínű himpelléreteket, a gyávákat.

MIKSZÁTH Vajh jól tettem én mindezt, öcsém? És tehettem volna másként? Mert én majd' mindennek mindkét felét látom és láttam, megmutattam a dolgok színét és visszáját. Például Lőcse város jussát és Görgey Pál érzelmi igazságát. Így hát kerekesebbek lettek a regényeim, és szövevényesebbek. Viszont olvasóim nem lettek áldásosabbak. Aztán kétséges, hogy helyesen cselekedtem-e első házasságom felbontásával. (súgva) De ezt most nem akarom részletezni. Tehát az élet velem éppen úgy bandukolt vagy forgott, mint nélkülem bandukolt vagy forgott volna.

GYULA És ez a könyvhegy itt, Kálmán bátyám, műveidnek halmaza? Ehhez mégiscsak te kellettél, maguktól a könyvek nem íródtak volna meg.

MIKSZÁTH Könyveim? *Bábel tornya*. Igen, érdekesek, szórakoztatóak, mondják az olvasóim, és a dandárját élvezettel írtam. De ha egy filosz végigbogarászná őket, több hibát lelne bennük, mint mazsolát a kuglófban. Például: a *Körtvélyesi csíny* polgármesterének hol három, hol négy lánya van.

GYULA Megkövetlek, Kálmán bátyám, hiszen az ilyen apróságok alig számítanak. Nálam is előfordul, hogy a menyecskének az elbeszélés kezdetén kék szeme van, a végén pedig barna.

MIKSZÁTH Homérosz is alszik néha, ezt akarod mondani.

GYULA Ezt.

MIKSZÁTH Vagy azt, hogy a Bágyi patak rendjére lefelé folyik, de olykor felfelé. És talán oka is van rá.

GYULA Leírva minden lehetséges. De nézzük csak, mit mutat a zsebóráim? 7 elmúlt. Mennem kell.

MIKSZÁTH Randevúd van egy fehérszeméllyel?

GYULA Igen, találkám. Viszont nagyon-nagyon örültem a beszélgetésnek, boldog vagyok, hogy bizalmaddal megtiszteltél, Kálmán bátyám.

MIKSZÁTH Többet mondtam el neked, mint gondoltam, mert te vagy az, aki átveszed a stafétabotot tőlem.

GYULA Kezét csókolom, Ilona asszony. Isten áldja, Kálmán bátyám.

(Ajtónyitás, -csukás és a befúvó szél hangja hallatszik)

ILONA Már esik is, veri az eső az ablakot.

MIKSZÁTH Mint aznap, amikor...

ILONA Tudom, mire gondolsz, amikor elváltunk.

MIKSZÁTH Több évtizede nem beszéltünk erről...

ILONA Miért is, hiszen három erős fiunk van.

MIKSZÁTH A második házasságunkból. Megbocsátottad-e, igazán, hogy visszavittelek apád, nemzetes Mauks Mátyás úr házába?

ILONA Tette azt, mert szegény volt akkor. De az nem jutott eszébe, hogy együtt nyomorogjuk át a közbülső éveket amíg maga befut a világban?

MIKSZÁTH Meg akartalak kímélni, hisz apád házában nem ismerted a szegénységet. És ne feledd: beteg voltál.

ILONA Ez a kímélet hét esztendőbe telt. Hét szűk esztendőbe.

MIKSZÁTH Amely után bő esztendők következtek. És gyermekáldás. És az írásaim felolvasása, általad, és mindenkori éles szemű bírálóid.

ILONA A maga találmánya volt ez a feneketlen próbaidő? Nem lett volna elég a külön élet, amíg felgyógyulok? Két esztendő után már makkegészséges voltam.

MIKSZÁTH Nem hagytalak egyedül. Emlékezzél leveleimre és arra, hogy havonta, olykor hetente látogattalak.

ILONA Mivel apámmal is volt dolga. Pörök, prókátorság. De feleljen kérem, ez az elválás-el nem válás a maga találmánya volt-e?

MIKSZÁTH Őszintén megvallva nem, azaz nem egészen. Bécsben összeakadtam egy angol diplomatával, Joseph Blackwell-lel, aki a reformkorban Magyarországról tudósított. Ez az ember, jó módú szülők gyermeke, feleségül vett egy módos osztrák lányt. Ám Blackwell szülei tönkrementek. Joseph visszavitte nejét annak grazi szüleihez, Grazban gyakorta

látogatta őt, majd húsz évvel később vette ismét magához, amikor karriert csinált és német földön konzul lett.

ILONA Tehát örülhetek, hogy én csak hét évig ültem a padkán. És mondja csak, volt azoknak a Blackwelléknek gyereke?

MIKSZÁTH Igen, volt. Akkor készült és született, amikor apja csak látogatóba járt feleségéhez Grazba.

ILONA Maga sajnós a hét szűk esztendőben – két kivétellel – illemtudóan viselkedett.

MIKSZÁTH Igyekeztem. De amikor másodszor összeházasodtunk, annyiszor öleltelek, ahányszor magadhoz engedték engem.

ILONA Egy utolsó és egyben intim kérdés. Maga mindig megnézte jól a lányokat, asszonyokat, egyszóval a fehérnépet. Udvarolt-e a szűk esztendőkből valaki másnak?

MIKSZÁTH Persze, hogy megnéztem a vászoncelédeket. Enélkül hogyan tudtam volna írni róluk? Tóth Mari, alkatilag, csak olyannyira a képzelet szüleménye, hogy nem írhattam le annak a hajadonnak a nevét, akiről mintáztam. Ami pedig az udvarlást illeti: ne tévessz össze engem a Noszty fiúval! (indulatosan dohog)

ILONA No, adja ide a kezét, Kálmán... (kérőleg) Milyen hideg a keze... hozok még egy takarót, az alá bujtassa. Istenem, Kálmán, magát leli a hideg. Feküdjék le ide a díványra.

MIKSZÁTH (Riadtan) Hol vagyok?

ILONA Nyugodjék meg. Itthon van.

MIKSZÁTH (delíriumban) Hol vagyok? Lőcsén? Görgön? És ott? Ki az az impozáns nagyúr? Elválasztották a lovától. *Víszik Görgey Pált vasban!*

HANG Álljanak meg! Hová visznek? Jézus ereje! Nincs joguk hozzám! Vegyék le a vasat a csuklómról! Nemesembert nem lehet így letartóztatni. Hol van az egyetlen lányom? Otrokóczy Rozália, ez az álneve. Leánynevelő intézetben rejtegettem őt, a született Görgey kisasszonyt... Ne lökdössenek, hallják! A város kutyái maguk, az átkozott fekete Lőcse városáé. Fullajtár ebek. Szorít a csizmám. Engedjenek leülni. A lovam. Mi történt a hátsólovammal? Azt is megbilincseltek? Várjanak csak. Már útban vannak a hajdúim, kiszabadítanak. És hol van az a semmirekellő, az új főbíró? Az a gézengúz Fabricius. Az ő bőrében sem szeretnék lenni, amikor betörnek ide a kuruc csapatok, hogy engem kiszabadítsanak. Quendel! Hol vagy öreg barátom? Mondd meg ezeknek az istenverte pogány pribékeknek, hogy ezer hold jó földet adok Lőcse városának, ha kiengednek ebből a csávából. Görgői földet, szántót, rétet, melyet patak is keresztel. És hozzá tíz hátsólovat, húsz ökröt, nyolc bivalyt adok. Követelem, hogy vigyenek a tanács elé. Sőt, kérve kérem. Pallosjoga legfőljebb a királynak van, esetleg a fejedelemnek. És ha bűnös voltam, hát a bűnök is elévülnek a szárnyaló idővel. És ha tényleg bűnös vagyok, vigyenek tárgyalásra a bíró és az esküdtek elé. De hát nem oda visznek! Atyaúrsten! Hát ez itt Fleck mester, a pufók lőcsei hóhér. Fejem veszik, lelkemnek Jézus Krisztus legyen irgalmas.

MIKSZÁTH (Hörög, krárog, nincs eszméleténél)

ILONA Jó uram, mi van magával? Csurom víz a homloka. Ébredjen már! Mi az oka, hogy betegsége ilyen hirtelen átcsapott ebbe a kíméletlen rosszulletbe?

MIKSZÁTH (Akadozva beszél) Kimódolhattam volna, hogy elbúcsúzzam egyetlen leányomtól.